

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

318

Polityka zrównoważonego i zasobooszczędnego gospodarowania

Redaktor naukowy

Andrzej Graczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redakcja wydawnicza: Anna Grzybowska

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Agata Wiszniewska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-339-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	11
-------------	----

Część 1. Reorientacja strategii zrównoważonego rozwoju

Małgorzata Gotowska, Mitsuo Shigenobu: Diagnosis actions for sustainable development – a comparative study	15
Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus: Reorientacja strategii zrównoważonego rozwoju – w stronę ekonomii społecznej i ekonomii daru	23
Joost Platje: A theoretical assessment of the EU's smart, sustainable and inclusive growth policy on resource use.....	37
Bożena Ryszawska: Koncepcja zielonej gospodarki jako odpowiedź na kryzys gospodarczy i środowiskowy	47
Bożydar Ziółkowski: Ewolucja idei zrównoważonego rozwoju	57
Andrzej Graczyk: Strategia Europa 2020 a rynkowa orientacja polityki ekologicznej	65
Małgorzata Śliczna: Charakterystyka ustawodawstwa i wybranych metod certyfikacji „zielonego budownictwa”.....	75
Adam Zawadzki: Outsourcing jako narzędzie zasobooszczędnego gospodarowania	84
Justyna Zabawa: Inwestycje w odnawialne źródła energii. Próba oceny wybranych przykładów i ich efektywności	95
Jerzy Mieszaniec, Romuald Ogrodnik: Zakres działalności innowacyjnej przynoszącej korzyści dla środowiska w przedsiębiorstwach górniczych .	105
Romuald Ogrodnik, Jerzy Mieszaniec: Górnictwo węgla kamiennego w kontekście zrównoważonego rozwoju	116
Agnieszka Ciechelska, Zbigniew Szkop: Instrumenty ekonomiczne w gospodarce odpadami komunalnymi na przykładzie uprawnień zbywalnych do składowania odpadów biodegradowalnych w Anglii	126

Część 2. Polityka ekologiczna i jej instrumenty

Elżbieta Broniewicz: Analiza efektywności kosztowej polityki ekologicznej – przegląd teorii i doświadczeń	139
Agnieszka Ciechelska: Poprawa wykorzystania instrumentów opłatowych w gospodarce odpadami - propozycje modyfikacji prawnych.....	147
Joanna Sikora: Jak zmniejszyć emisyjność gospodarki?.....	157

Agnieszka Lorek: Problemy i uwarunkowania gospodarki odpadami komunalnymi w województwie śląskim.....	168
Joanna Godlewska: Instrumenty wspierania lokalnej polityki energetycznej zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju.....	178
Małgorzata Karpińska-Karwowska: Kreatywność i przedsiębiorczość mieszkańców miasta i gminy Pisz w świetle badań	188
Krzysztof Posłuszny: Etykietowanie opon jako element programu zrównoważonej mobilności Unii Europejskiej.....	200
Bartosz Bartniczak: Udzielanie pomocy publicznej w kontekście zasad zrównoważonego rozwoju.....	210
Anna Dubel: Regionalne preferencje dotyczące dofinansowania przez Unię Europejską adaptacji do zmian klimatycznych na poziomie regionalnym na przykładzie zlewni Warty.....	220

Część 3. Zarządzanie w duchu zrównoważonego rozwoju

Radosław Dziuba: Możliwości wdrożeniowe założeń hotelu ekologicznego na przykładzie certyfikatu „Czysta Turystyka” w regionie łódzkim. Częściowe wyniki badań.....	231
Barbara Kryk: Polityka regionalna w kontekście wyzwania efektywnego wykorzystania zasobów	242
Agnieszka Panasiewicz: Zarządzanie ryzykiem środowiskowym jako narzędzie wspierania gospodarki bardziej przyjaznej środowisku	255
Ksymena Rosiek: Przedsiębiorstwo społeczne jako odpowiedź na wyzwania rozwoju zrównoważonego	264
Agnieszka Rzeńca: Kłastory energetyczne w Polsce – nowa forma współpracy w ochronie środowiska	275
Łukasz Szalata: Zarządzanie środowiskiem poprzez implementację modelu miasta niskowęglowego/niskoemisyjnego drogą do zrównoważonego rozwoju aglomeracji miejskich.....	286
Dorota Bargiel: Bariery we wdrażaniu idei społecznej odpowiedzialności biznesu w przedsiębiorstwie.....	294
Lidia Kłos: Ślad ekologiczny jako wskaźnik zrównoważonej konsumpcji i produkcji.....	303
Agnieszka Sobol: Ekoinnowacje w gospodarce komunalnej jako narzędzie realizacji polityki zrównoważonego rozwoju – na przykładzie miasta Bielsko-Biała ..	314

Część 4. Zrównoważona konsumpcja

Robert Karaszewski, Małgorzata Gotowska, Grzegorz Hoppe, Anna Jakubczak: Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw i konsumentów – studium przypadku	325
--	-----

Robert Karaszewski, Anna Jakubczak, Grzegorz Hoppe, Małgorzata Gotowska, Piotr Dudziński: Znaczenie społecznej odpowiedzialności konsumentów i biznesu w zrównoważonym rozwoju.....	334
Dariusz Kielczewski: Zasobooszczędne gospodarowanie a modele konsumpcji zrównoważonej	343
Monika Paradowska: Wybrane problemy kształtowania zrównoważonych zachowań konsumpcyjnych w transporcie indywidualnym	353
Irena Rumianowska: Ekokonsumpcja jako warunek efektywniejszego wykorzystania zasobów przyrodniczych a świadomość i zachowania konsumentów polskich.....	364
Sylvia Słupik: Uwarunkowania rozwoju zrównoważonej konsumpcji energii w Polsce	376

Summaries

Part 1. Reorientation of sustainable development strategy

Małgorzata Gotowska, Mitsuo Shigenobu: Działania diagnostyczne na rzecz zrównoważonego rozwoju – studium porównawcze: Japonia i Polska.....	22
Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus: Reorientation of strategies for sustainable development – towards a social economy and the gift economy ...	36
Joost Platje: Teoretyczna ocena inteligentnej, zrównoważonej i sprzyjającej społecznemu włączeniu polityki Unii Europejskiej korzystania z zasobów ..	45
Bożena Ryszawska: The concept of the green economy as an answer to the economic and environmental crisis	56
Bożydar Ziółkowski: Evolution of sustainable development idea.....	64
Andrzej Graczyk: Strategy Europe 2020 and the market orientation of ecological policy.....	74
Małgorzata Śliczna: Description of regulations and chosen certification's methods of green buildings.....	83
Adam Zawadzki: Outsourcing as a tool of resource-efficient use	94
Justyna Zabawa: Investments in renewable energy sources. An attempt to evaluate selected examples and their effectiveness	104
Jerzy Mieszaniec, Romuald Ogrodnik: The scope of innovation activity for the benefit of environment in mining enterprises	115
Romuald Ogrodnik, Jerzy Mieszaniec: Hard coal mining in the context of sustainable development.....	124
Agnieszka Ciechelska, Zbigniew Szkop: Economic instruments for municipal waste management – case study of the Landfill Allowance Trading Scheme in England	135

Part 2. Ecological policy and its tools

Elżbieta Broniewicz: Cost-effectiveness analysis of environmental policy – theory and practice overview.....	146
Agnieszka Ciechelska: Charge instruments using improvement in waste management – law adjustments proposals.....	156
Joanna Sikora: How to reduce the emission level of economy?	167
Agnieszka Lorek: Problems and conditions of municipal waste management in Silesian Voivodeship.....	177
Joanna Godlewska: Support instruments for local energy policy compatible with sustainable development principles	187
Małgorzata Karpińska-Karwowska: Creativity and entrepreneurship of citizens from town and community of Pisz in the light of analysis.....	198
Krzysztof Posłuszny: Labelling of tyres as a part of sustainable mobility policy in the European Union	209
Bartosz Bartniczak: Granting state aid in the context of sustainable development principles	219
Anna Dubel: Regional preferences concerning European Union subsidies to climate change adaptation at the regional level: case study of the Warta catchment.....	228

Part 3. Management in the spirit of sustainable development

Radosław Dziuba: Possibilities of implementation of ecology hotel assumptions on the example of ecological certification “Clean Tourism” in the region of Lodz. Partial research results	241
Barbara Kryk: Regional policy in the context of the challenge of effective use of resources	254
Agnieszka Panasiewicz: Environmental risk management as a tool of greener economy support.....	263
Ksymena Rosiek: Social enterprises as a response to the challenges of sustainable development.....	273
Agnieszka Rzeńca: Renewable energy clusters in Poland – a new form of cooperation in the area of environmental protection	284
Łukasz Szalata: Environmental management through the implementation of low-carbon city model as a way to sustainable urban development.....	293
Dorota Bargiel: Barriers in implementing the idea of Corporate Social Responsibility in company.....	302
Lidia Kłos: Ecological footprint as an indicator of sustainable consumption and production	313

Agnieszka Sobol: Ecoinnovations in municipal economy as a tool towards the policy of sustainable development – a case study of Bielsko-Biała city	322
--	-----

Part 4. Sustainable consumption

Robert Karaszewski, Małgorzata Gotowska, Grzegorz Hoppe, Anna Jakubczak: Corporate Social Responsibility and Consumers Social Responsibility – case study	333
Robert Karaszewski, Anna Jakubczak, Grzegorz Hoppe, Małgorzata Gotowska, Piotr Dudziński: The importance of Consumer Social Responsibility and Corporate Social Responsibility in sustainable development	342
Dariusz Kielczewski: Resource efficient economy and sustainable models of consumption.....	352
Monika Paradowska: Selected problems of creating sustainable consumer behaviour in individual transport.....	363
Irena Rumianowska: Eco-consumption as a condition for more effective use of natural resources and the awareness and behavior of Polish consumers	374
Sylwia Słupik: Determinants for the development of sustainable energy consumption in Poland	385

Ewa Jastrzębska, Paulina Legutko-Kobus

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

REORIENTACJA STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU – W STRONĘ EKONOMII SPOŁECZNEJ I EKONOMII DARU

Streszczenie: Zakładane w ramach Strategii Europa 2020 działania sprzyjające włączeniu społecznemu i rozwojowi zrównoważonemu możliwe są m.in. poprzez przedsięwzięcia z zakresu ekonomii społecznej i ekonomii daru. W artykule zaprezentowane zostały wyniki badań analizujące przejawy rozwoju zrównoważonego w inicjatywach ekonomii społecznej i ekonomii daru, także w kontekście ustaleń Konferencji Rio+20.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, ekonomia daru, ekonomia społeczna.

DOI: 10.15611/pn.2013.318.02

1. Wstęp

Rok 2012 to ze wszech miar stosowna data na podsumowania z zakresu wdrażania rozwoju zrównoważonego, gdyż w czerwcu tego roku minęło dokładnie 20 lat od I. Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro¹. Ponadto czynnik zewnętrzny (historyczny), dzięki któremu wprowadzono w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku problematykę ekologiczną do ekonomii, zyskał nowy wymiar. Nie tylko już bowiem kryzys ekologiczny stanowi *katalizator* myślenia o rozwoju zrównoważonym jako o nowym paradygmacie rozwoju, lecz także narastający kryzys gospodarczy, nazywany w literaturze przedmiotu kryzysem 2007+, a szczególnie jego społeczne reperkusje. Zmuszają one do ponownej rewizji myślenia o rozwoju zrównoważonym, zarówno w skali globalnej, jak i lokalnej.

Podczas Konferencji Rio+20, jaka miała miejsce w Rio de Janeiro w dniach 20-22 czerwca 2012 roku, światowi liderzy uznali, że osiągnięcie celów rozwoju zrównoważonego musi zostać skorelowane z Milenijnymi Celami Rozwoju. W dokumencie końcowym konferencji [*The Future We Want ... 2012*] podkreślono szczególną

¹ Artykuł powstał w wyniku prowadzonych przez autorki badań w ramach grantu rektorskiego SGH 2012 Altruizm w gospodarce: „ekonomika daru” a „spójność społeczna”, numer grantu 89/E/06/12 (temat badania cząstkowego: Ekonomia daru a rozwój zrównoważony).

rolę partnerstwa na rzecz wdrażania rozwoju zrównoważonego (w tym partnerstwa z biznesem w ramach społecznej odpowiedzialności biznesu) oraz znaczenie przedsiębiorstw ekonomii społecznej, stymulujących rozwój zrównoważony. Wskazano wtedy na możliwości łączenia w koncepcji ekonomii społecznej Milenijnych Celów Rozwoju i celów rozwoju zrównoważonego, doceniono rolę spółdzielni społecznych w działaniach na rzecz włączenia społecznego i redukcji ubóstwa, a także zachęcono sektor biznesu do włączenia się w tworzenie „zielonych” miejsc pracy.

Reorientacji długofalowych celów rozwoju dokonano także w Unii Europejskiej. Kluczowe znaczenie dla wyznaczania nowych wyzwań rozwoju zrównoważonego ma „Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” (zwana Strategią Europa 2020). Strategia ta zakłada, że dzięki wspólnemu działaniu państw członkowskich nastąpi przyspieszenie wyjścia z kryzysu gospodarczego, a „gospodarka UE stanie się inteligentna i zrównoważona, będzie sprzyjać włączeniu społecznemu, będzie się mogła pochwalić wysokimi wskaźnikami zatrudnienia i wydajności oraz większą spójnością społeczną” [Europa 2000 ... 2010]. W celu zrealizowania tak zakreślonej wizji sformułowano w dokumencie trzy priorytety, do których zaliczono:

- rozwój inteligentny (rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji),
- rozwój zrównoważony (wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej),
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną).

Można więc zauważyć, iż następuje reinterpretacja strategii rozwoju zrównoważonego w kierunku społecznym, a szczególne znaczenie zyskują działania z zakresu ekonomii społecznej i ekonomii daru, umożliwiające włączenie społeczne możliwie najszerszej grupy uczestników procesów rozwojowych.

2. Rozwój zrównoważony w ekonomii

Paradygmat rozwoju zrównoważonego w coraz większym stopniu wpływa na kształtowanie teorii i praktyki różnych dziedzin wiedzy i życia społecznego. W jego ramach powstało wiele koncepcji, które sprzyjają i wpisują się w rozwój zrównoważony i służą zarówno uszczegółowieniu, jak i operacjonalizacji tego paradygmatu w praktyce. Rodzi się więc pytanie, jak na te wyzwania odpowiada ekonomia i czy w jej ramach podejmowane są próby analizy coraz częściej obserwowanego zjawiska altruizmu w gospodarce. Obecny w ekonomii neoliberalnej paradygmat *homo oeconomicus* zawęża istotnie motywy ludzkiego działania, jego krytycy zaś uważają, iż jest to konstrukcja uproszczona, gdyż człowiek kieruje się nie tylko interesem własnym, lecz także altruizmem czy takimi wartościami, jak interes wspólny. Istnieje więc potrzeba bardziej społecznego, partycypującego (związanego z kapitałem społecznym) spojrzenia na procesy rozwojowe poprzez koncepcję *homo cooperativus* [Rogall 2010].

Wydaje się, iż na te współczesne wyzwania odpowiadają nurty ekonomii heterodoksyjnej, w tym przede wszystkim: ekonomii behawioralnej, ekonomii ekologicznej, ekonomii społecznej, ekonomii rozwoju zrównoważonego czy także ekonomii daru. W związku z tym celem niniejszego opracowania jest wykazanie istotności i praktycznego znaczenia ekonomii społecznej i ekonomii daru dla implementacji koncepcji rozwoju zrównoważonego poprzez analizę współcześnie obserwowanych ich przejawów.

3. Ekonomia społeczna

Jak podkreśla się w dokumentach końcowych konferencji Rio+20, ekonomia społeczna to jeden z praktycznych przejawów realizacji rozwoju zrównoważonego odnoszący się do współczesnych wyzwań społecznych. Pojęcie ekonomii społecznej jest bardzo szerokie i najlepiej je zdefiniować, opisując instytucje stanowiące „rdzeń” tego środowiska, czyli tzw. przedsiębiorstwa społeczne. Według definicji Europejskiej Sieci Badawczej EMES, za przedsiębiorstwo społeczne uznaje się działalność o celach głównie społecznych, której zyski w założeniu są reinwestowane w te cele lub we wspólnotę, a nie maksymalizację zysku lub zwiększenie dochodu udziałowców czy też właścicieli. EMES określiła także kryteria społeczne i ekonomiczne, którymi powinny charakteryzować się inicjatywy wpisujące się w ekonomię społeczną [*Co to jest ekonomia społeczna ...* 2010].

Do kryteriów ekonomicznych przedsiębiorstw społecznych zalicza się:

- prowadzenie w sposób względnie ciągły, regularny działalności opartej na instrumentach ekonomicznych,
- niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych,
- ponoszenie ryzyka ekonomicznego,
- istnienie choćby nielicznego płatnego personelu.

Z punktu widzenia tematyki podejmowanej w niniejszym artykule istotniejsze są kryteria społeczne inicjatyw ekonomii społecznej, do których EMES zalicza:

- wyraźną orientację na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia,
- oddolny, obywatelski charakter inicjatywy,
- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania,
- możliwie wspólnotowy charakter działania,
- ograniczoną dystrybucję zysków.

Jeszcze bardziej klarowną definicję przedsiębiorstwa społecznego odnajdziemy w pracach M. Yunusa, który przedstawia je jako „spółkę nieprzynoszącą ani straty, ani dywidendy”. Podkreśla on również, że tego rodzaju przedsiębiorstwo musi być samowystarczalne, ale wypracowywany przez spółkę zysk nie trafia do właściciela czy inwestora (mogą oni jedynie liczyć na zwrot zainwestowanej sumy). Natomiast wytworzona nadwyżka jest reinwestowana w rozwój przedsiębiorstwa, które poświęca się wyłącznie osiągnięciu jakiegoś celu społecznego [Yunus 2011].

Przedsiębiorstwa społeczne mogą pełnić bardzo różnorodne funkcje i działać w różnych obszarach. Przedsięwzięcia z zakresu integracji społecznej i działalności

na rynku pracy integrują grupy defaworyzowane, jednocześnie stwarzając dla nich miejsca pracy. Usługi publiczne dostarczane przez przedsiębiorstwa społeczne mogą mieć bardzo różny charakter, ale przynajmniej dwie ich grupy (usługi społeczne oraz usługi techniczne) są szczególnie ważne dla przedsiębiorczości społecznej [*Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce ... 2008*]. Do usług społecznych zalicza się: usługi edukacyjne, działania w obszarze szeroko rozumianych usług socjalnych, usługi opiekuńcze świadczone w domu oraz prowadzenie różnego rodzaju instytucji opiekuńczych i działania w obszarze szeroko rozumianej służby zdrowia. Usługi techniczne mogą dotyczyć np. utrzymywania zieleni miejskiej i innych prac porządkowych związanych z mieniem publicznym, w tym także usług związanych ze zbieraniem odpadów, ich segregacją i utylizacją. Przedsiębiorstwa ekonomii społecznej mogą także świadczyć usługi o charakterze wzajemnym, jak również podejmować działalność produkcyjną i handlową, dostarczać usługi na otwartym rynku oraz działać na rzecz wspierania rozwoju wspólnot lokalnych.

Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce borykają się coraz częściej z problemem trwałości ich funkcjonowania, wiele z nich ma bowiem trudności związane ze sferą biznesową przedsięwzięć, dotarciem do potencjalnych klientów, wyłącznie z lokalnym zasięgiem swojej działalności, ograniczającym ich konkurencyjność. Powstają więc inicjatywy, takie jak choćby w ramach projektu „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej”², które mają na celu pomagać przedsiębiorstwom społecznym w zakresie:

- doradztwa biznesowego, poprzez powołanie Aniołów ekonomii społecznej (docelowo ma to być 20 ekspertów, pod koniec 2012 r. zarejestrowanych było 16),
- tworzenia sieci instytucji wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej np. poprzez Regionalne Centrum Ekonomii Społecznej w Lublinie (obejmuje ono swoim zasięgiem województwo lubelskie oraz podlaskie i podkarpackie),
- tworzenia i promowania modelowych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej (planuje się powołanie 25 partnerstw, pod koniec 2012 r. funkcjonowało kilka z nich a kolejne były w fazie formowania lub podejmowały działania, ale bez podpisanej deklaracji; partnerstwa opierające działalność na podpisanych deklaracjach, to np.: Partnerstwo na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w gminie Przemysł, Łódzkie partnerstwo na rzecz budownictwa naturalnego oraz warszawskie Partnerstwo na rzecz wychodzenia z bezdomności, scharakteryzowane w tab. 1),
- działania promujące partnerstwa społeczno-prywatne (np. poprzez organizowany konkurs na najlepsze partnerstwo społeczno-prywatne – laureatem I. edycji konkursu w 2011 r. została Grupa Partnerska „Zielone Bieszczady”, koordynująca działania związane z oznakowaniem ponad tysiąca kilometrów górskich tras rowerowych, przy których powstawały pracownie rękodzielnicze; działania podejmo-

² Projekt zaplanowano na lata 2009-2013 i jest prowadzony przez UNDP Polska (więcej informacji: www.undp.org.pl/Co-robimy/Ekonomia-spoeczna2 [dostęp: 15.12.2012]).

wane przez grupę przyciągają turystów, co bezpośrednio wpływa na wzrost liczby miejsc pracy w regionie; ponadto biuro fundacji posiada certyfikat Zielonego Biura, a fundacja finansuje spółdzielnie socjalne i aktywizuje osoby bezrobotne).

Tabela 1. Charakterystyka wybranego, modelowego partnerstwa na rzecz ekonomii społecznej

Nazwa partnerstwa, data powołania	Warszawskie Partnerstwo na rzecz wychodzenia z bezdomności, 16.12.2010
Cel partnerstwa	Wzmocnienie instytucji, które zajmują się pomocą dla osób bezdomnych, wsparcie osób bezdomnych w procesie wychodzenia z bezdomności
Partnerzy	Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) Biuro Projektowe w Polsce Fundacja Kapucyńska im. Aniceta Koplińskiego Fundacja Pomocy Bezrobotnym i Bezdomnym Domus et Labor Randstad sp. z o.o. Fundacja Czynnej Filantropii SATORIS Dom dla Osób Bezdomnych i Najuboższych MONAR-MARKOT Caritas Archidiecezji Warszawskiej Towarzystwo Charytatywne im. Ojca Pio Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego
Zakładane produkty partnerstwa	<ul style="list-style-type: none"> Przygotowanie asystentów do pracy z bezdomnymi, tzw. Aniołów (Program Anioł w Warszawie), do zadań których będzie należała rekrutacja bezdomnych i nawiązywanie współpracy z pracownikami socjalnymi i wychowawcami w schroniskach; ponadto do zadań Anioła należy praca indywidualna i grupowa z bezdomnymi, przede wszystkim w zakresie tzw. spraw codziennych (aspekty prawne, dokumenty itp.) Aktywizacja zawodowa osób bezdomnych – poprzez przygotowanych do pracy z bezdomnymi doradców i trenerów zawodowych z firmy Randstad (szkolenia zawodowe), ponadto przygotowanie dokumentacji pracowniczej osób bezdomnych, poszukiwanie ofert pracy oraz przygotowanie pracodawców do zatrudniania osób bezdomnych Program uruchomienia spółdzielni socjalnej i nawiązanie współpracy z partnerem biznesowym
Wpływ na spójność społeczną i włączenie społeczne	Aktywizacja i włączenie społeczne poprzez proces wychodzenia z bezdomności i aktywizację zawodową

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.undp.org.pl/Co-robimy/Ekonomia-spoeczna2/Modelowe-partnerstwa-lokalne-na-rzecz-ekonomii-spoecznej/Warszawskie-Partnerstwo-na-rzecz-Wychodzenia-z-Bezdomnosc/ [dostęp: 20.12.2012]; <http://fundacja-kapucynska.pl/projekty/partnerstwo-na-rzecz-wychodzenia-z-bezdomnosc/> [dostęp: 19.12.2012]; <http://fundacja-kapucynska.pl/2011/04/aniol-w-warszawie/> [dostęp: 19.12.2012].

W ramach inicjatyw ekonomii społecznej bardzo wiele działań jest związanych z rozwojem zrównoważonym, np. z turystyką przyjazną środowisku, ekologicznym rolnictwem czy odnawialnymi źródłami energii. Wyzwania na najbliższe lata dla

ekonomii społecznej, związane także z realizacją Strategii Europa 2020, to przede wszystkim partnerstwa i inne nieformalne formy współpracy oraz wzajemnego wspierania przedsiębiorstw społecznych, mające na celu trwałość tych podmiotów, dzięki którym możliwe jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu (w niektórych przypadkach nawet długofalowemu).

4. Ekonomia daru

Altruizm, czyli przekazywanie dóbr – produktów, usług (np. pracy) i wartości (np. reputacji) bez oczekiwania jakiegokolwiek wzajemności, nie jest nową ideą, gdyż ludzie zawsze tworzyli i wkładali w określone działania wysiłek za darmo. Dzielenie się jest jedną z najsilniejszych cech społecznych człowieka [Wilson 2000]. Współcześnie koncepcje związane z altruizmem w gospodarce cały czas ewoluują. Nie tylko dlatego, że dzięki rozwojowi technologii informacyjnych i komunikacyjnych ekonomia daru wchodzi na zupełnie nowe obszary działania (np. darmowa muzyka i oprogramowanie w sieci), lecz także dzięki Internetowi zyskuje nowe możliwości (np. tworzenie haseł w ramach internetowej encyklopedii Wikipedia³). Ewolucja altruizmu następuje również w sposób, który zmusza do rewidowania poglądów na temat ludzkich zachowań i motywacji ekonomicznych.

Chociaż w literaturze przedmiotu równolegle wskazuje się na istnienie ekonomii rynku i ekonomii daru, to brakuje jednej, obowiązującej definicji [Pinchot 1995]. Opierając się więc na antropologicznej definicji kultury darów, autorki opracowały rozszerzoną definicję ekonomii daru, uznając, że polega ona na bezinteresownej, niewzajemnej i wydłużonej w czasie⁴ wymianie dóbr, której uczestnicy podnoszą w ten sposób jakość życia swojej społeczności. Wymiana dóbr w ekonomii daru nie jest przeliczana na pieniądze, jednak przekazywanie wartościowych dóbr może prowadzić do wymiany określonych wartości, także niematerialnych (np. poświęconego czasu). W takiej transakcji obowiązują inne waluty, takie jak hojność, dobra wola, reputacja, zaufanie i wzajemność [Anderson 2011, s. 30-40]. Należy podkreślić iż ekonomii

³ Z punktu widzenia ekonomii wydawać by się mogło, że Wikipedia się nie rozwinię, ponieważ pisanie do niej nie przynosi zaszczytów ani zysku. A jednak ekonomiści się pomylili – nie zrozumieli siły czystej satysfakcji, która jest większa niż problem darmowej przejażdżki (*freeride*). Interpretacja efektu gapowicza nie jest już aktualna w dzisiejszych czasach przede wszystkim dlatego, że nie docenia skali Internetu. W Internecie, gdzie w grę wchodzi znacznie większe liczby, dobrowolne przedsięwzięcia kwitną, nawet jeśli do ich rozwoju przyczynia się 1% użytkowników. Efekty sieciowe (*network effects*) sprawiają, że dodanie użytkowników obniża (a nie podwyższa) koszt dla wszystkich i tym samym wspomaga tworzenie się nierywalizacyjnej konsumpcji dóbr. Ogromna liczba pasywnych użytkowników (gapowiczów) nie stanowi problemu – tworzą oni po prostu publiczność, która jest nagrodą dla zaangażowanych i działa bardzo motywująco [Hofmokr 2009, s. 208-210, 228-229].

⁴ Wymiana bezinteresowna, tzn. w danym momencie jednostronna; wymiana niewzajemna (tj. nieobustronna) i wydłużona w czasie tzn. nieoczekująca rewanżu od obdarowanego, ale zakładająca możliwość obdarowania przez społeczność w razie potrzeby w bliżej nieokreślonej przyszłości.

daru obca jest uproszczona konstrukcja *homo oeconomicus*, dlatego znajduje się ona w opozycji do ekonomii neoliberalnej.

Akt bezinteresownego dawania służy zatem budowaniu relacji międzyludzkich, rozwijaniu przynależności do określonej grupy społecznej, bowiem dając, wchodzimy do pewnej społecznej grupy połączonej wartością dzielenia się i stajemy się jej częścią. Więzy społeczne są podstawowym czynnikiem różnicującym ekonomię daru od ekonomii rynkowej. Punktem odniesienia dla ekonomii daru jest wspólnota, a nie jednostka, jak w ekonomii tradycyjnej [Hofmokr 2009]. Tym samym ekonomia daru przyczynia się do tworzenia kapitału społecznego, jednego z kluczowych obszarów rozwoju zrównoważonego.

Ponieważ inicjatywy ekonomii daru mogą obejmować różne obszary działalności, zasadne wydaje się dokonanie klasyfikacji tych inicjatyw z uwzględnieniem ich formy. Biorąc pod uwagę to kryterium, inicjatywy ekonomii daru można podzielić na następujące kategorie:

- filantropia (fundacje, stowarzyszenia, działania indywidualnych osób – 1% podatku, wolontariat, oddawanie narządów, krwiodawstwo, ECCO Walkathon),
- projekty społeczne (banki czasu, święta ulic, festyny, Freecycle),
- kampanie społeczne⁵.

Najbardziej oczywistym przejawem ekonomii daru jest filantropia, która od dawna była i jest niezbędnym instrumentem budowania solidarności społecznej. Filantropia zazwyczaj przyjmuje formę: wsparcia finansowego, wsparcia rzeczowego i wolontariatu. Najpełniejszą formą filantropii dla wdrażania rozwoju zrównoważonego i działań na rzecz włączenia społecznego jest wolontariat. Badania prowadzone w 2011 r. przez Stowarzyszenie Klon/Jawor i Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu wskazują, że 31% Polaków angażuje się w działania społeczne, najczęściej bezpośrednio poświęcając czas na rzecz swojego otoczenia lub potrzebujących wsparcia osób – wolontariat nieformalny (26% respondentów), rzadziej za pośrednictwem organizacji pozarządowych – wolontariat formalny (14%, w 2010 r. – 16%). Wolontariat nieformalny dotyczy przede wszystkim bezpośredniej pomocy indywidualnym osobom spoza własnego kręgu rodziny i znajomych (w takie działania angażuje się 17% Polaków), rzadziej – aktywności na rzecz swojej miejscowości, okolicy czy społeczności lokalnej (11% badanych). Warto podkreślić, że te dwa rodzaje zaangażowania – formalne i nieformalne – nie konkurują ze sobą, lecz nawzajem się uzupełniają [*Zaangażowanie społeczne ...* 2012].

⁵ Kampanie społeczne (marketing społeczny, nazywany także reklamą społeczną) wraz ze sponsoringiem i patronatem bywają zaliczane do Nowej Filantropii (zob. [*Krótką historią filantropii ...* (2012)]). W niniejszym opracowaniu przyjęto klasyfikację, zgodnie z którą sponsoring i kampanie społeczne zaliczane są do dwóch różnych poziomów zaangażowania społecznego, przy czym sponsoring zaliczany jest do kategorii najbliższej podstawowej działalności gospodarczej – przedsięwzięć komercyjnych w środowisku społecznym), a kampanie społeczne do kolejnej kategorii, bliższej czystej filantropii – inwestycji na rzecz społeczności lokalnej [Rok 2004, s. 46].

Z punktu widzenia poruszanej tematyki niezmiernie istotna jest motywacja wolontariuszy: połowa z nich pomaga, ponieważ sprawia im to przyjemność. Kolejna ważna motywacja to poczucie wzajemności i z troską o własną przyszłość – 28% badanych podpisuje się pod zdaniem „jeśli ja pomogę innym, to inni pomogą mnie”. W czasie badań, które wykonano w kwietniu i grudniu 2011 r., dało się zauważyć, iż umocniło się przekonanie, że wolontariuszami powodują pobudki altruistyczne (93%, od kwietnia wzrost o 5 punktów), istotnie więcej badanych sądziło też, że pracujący *pro publico bono* nie są naiwni, lecz patrzą trzeźwo na świat (82%, wzrost o 9 punktów) [Europejski Rok Wolontariatu 2011... 2012]. Warto też podkreślić, że podejmowanie ról związanych z działaniami wolontariatu w ramach partycypacji społecznej jest szczególnie zbieżne z ideą ekonomii daru, rozumianej w tym ujęciu jako dar własnego czasu czy umiejętności na rzecz dobra wspólnego, a nie tylko pożytku publicznego instrumentalizującego postawy obywatelskości [Kościański 2010].

Jednym z przykładów nowoczesnej filantropii, aktywizującej różne podmioty i wykorzystującej różne przejawy ekonomii daru, może być ECCO Walkathon, który scharakteryzowano w tab. 2.

Tabela 2. Charakterystyka ECCO Walkathon

Nazwa inicjatywy	Kampania ECCO Walk for Life – Spacer Ludzi Dobrej Woli – ECCO Walkathon
1	2
Opis przedmiotu działania	<p>W ramach kampanii ECCO Walk for Life firma ECCO przekazuje darowizny na cele charytatywne poprzez organizowanie Spacerów Ludzi Dobrej Woli ECCO Walkathon w różnych miastach świata.</p> <p>Przesłanie ECCO Walkathon brzmi „Spacerując, pomagamy!”. Uczestnicy akcji idą dowolnie wiele razy po wytyczonych trasach (10 km i 6 km), a za każdy przebyty przez nich kilometr firma ECCO przekazuje 4 złote na konto wybranego przez uczestnika konkretnego projektu realizowanego przez organizację charytatywną (z trzech do wyboru w danym roku).</p> <p>Do ECCO Walkathon firma ECCO wybiera długoterminowe projekty charytatywne, które wnoszą znaczne zmiany i charakteryzują się dużymi możliwościami oddziaływania w trzech obszarach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • edukacja i rehabilitacja młodych ludzi, • ochrona przyrody i wspomaganie natury, • zdrowie dzieci. <p>Każdy uczestnik zakupuje bilet, za który otrzymuje w zamian pakiet startowy ECCO Walkathon (identyfikator do zbierania naklejek potwierdzających przebytą trasę, plecak, wodę, jabłko, przewodnik po trasach, dodatkowo w pakiecie dziecięcym znajduje się koszulka).</p>
Zasięg (globalny, ogólnopolski, regionalny, lokalny); rok powstania; cykliczność inicjatywy	<p>Pierwszy ECCO Walkathon miał miejsce w Kopenhadze w 1999 r., w Polsce – w 2005 r. w Warszawie. W 2012 r. odbyła się XIII na świecie, a VIII w Polsce edycja tej akcji. W Polsce ECCO Walkathon organizowany był w Warszawie i Krakowie (2008). W ciągu jedenastu lat do tej międzynarodowej dobroczynnej imprezy dołączyli także Amerykanie, Niemcy, Norwegowie, Japończycy i Szwedzi. ECCO Walkathon jest jedną z największych międzynarodowych imprez charytatywnych na świecie.</p>

1	2
Przejawy ekonomii daru: (kategoria inicjatywy ekonomii daru lub kategoria elementy ekonomii daru)	<p>ECCO Walkathon można uznać za inicjatywę ekonomii daru jako przykład filantropii, nawet podwójnej (indywidualnej i korporacyjnej).</p> <p>Z jednej strony kilkanaście tysięcy uczestników tej akcji spaceruje po kilka lub kilkanaście kilometrów wyznaczonymi trasami w określonym czasie (każdą z tras można przejść dowolnie wiele razy). Również internauci mogą wirtualnie wziąć udział w akcji dzięki specjalnej aplikacji dostępnej na profilu ECCO Walkathon na Facebooku – każdy nowy fan to dodatkowa złotówka na rzecz akcji. Każdorazowo przy organizacji akcji pomagają wolontariusze.</p> <p>Z drugiej strony za każdy przebyty przez kilometr firma ECCO przekazuje 4 złote na konto wybranego przez danego uczestnika projektu organizacji charytatywnej.</p> <p>W ciągu ośmiu lat istnienia akcji w Polsce w ramach ECCO wsparcie otrzymały:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fundacja Anny Dymnej „Mimo Wszystko” • Fundacja Radia ZET • Fundacja TVN „Nie jesteś sam” • Fundacja WWF • Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce • Warszawski Ogród Zoologiczny <p>W wyniku akcji w 2011 r. firma ECCO przekazała na realizację ważnych społecznie projektów ponad 706,8 tys. złotych. Do tej pory na całym świecie uczestnicy ECCO Walkathon uzbierali na cele charytatywne ponad 3475 tys. euro.</p>
Aspekty rozwoju zrównoważonego	<p>Kampania ECCO Walk for Life, w ramach której organizowane są imprezy ECCO Walkathon, jest zgodna z koncepcją rozwoju zrównoważonego, ponieważ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wspiera charytatywnie zarówno inicjatywy społeczne (zdrowie dzieci, edukacja i rehabilitacja młodych ludzi), jak i dotyczące ochrony środowiska, • sama forma ECCO Walkathon (spacer) realizuje ideę rozwoju zrównoważonego, propagując zdrowy i aktywny sposób spędzania czasu wolnego, • w Polsce ECCO Walkathon zyskał status największej rodzinnej imprezy charytatywnej – podczas tego spaceru uczestnicy spotykają się z rodziną i przyjaciółmi.
Wpływ na spójność społeczną	<p>Dzięki ECCO Walkathon tysiące ludzi dobrej woli spaceruje na rzecz organizacji pozarządowych wspierających osoby wykluczone (chore, niepełnosprawne, ze środowisk zmarginalizowanych) oraz środowisko przyrodnicze.</p> <p>W 2011 r. akcja w Polsce zgromadziła ponad 19,5 tys. osób. Poparcie dla akcji wyraziło już w sumie 419,5 tys. osób, które na trzech kontynentach pokonały do tej pory dystans równy 85 okrężeniom ziemi.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Witamy na ECCO Walkathon 2012!*, www.ecco.com/pl-PL/Events/Walkathon [dostęp: 07.11.2012]; *O ECCO Walkathon*, www.ecco.com/pl-PL/Events/Walkathon/About-ECCO-Walkathon [dostęp: 07.11.2012]; *ECCO Walkathon Poland*, www.facebook.com/eccowalkathonpoland [dostęp: 07.11.2012]; *Eventy ECCO 2012*, www.ecco.com/pl-PL/Events/Walkathon/Events-2012 [dostęp: 07.11.2012].

Kolejną wyodrębnioną przez autorki kategorią ekonomii daru, silnie wiążącą się z działaniami na rzecz włączenia społecznego, są projekty społeczne, takie jak np. bank czasu. Banki czasu polegają na wzajemnej pomocy poprzez dzielenie się

kompetencjami i usługami w ramach grupy osób zrzeszonych w danym banku i pomagają wymieniać pomiędzy nimi czas i umiejętności, bez względu na ich rodzaj, według zasady „godzina za godzinę”. Bank czasu różni się od usług barterowych lub kupowanych tym, że nie wycenia się w nim usług – „walutą” jest poświęcony wolny czas, bez względu na to, czy poświęcamy go na wyrafinowane i wysoko wyceniane na rynku usług takie zajęcia, jak nauka gry na pianinie lub języka chińskiego, czy też niewymagające wyższego, specjalistycznego wykształcenia, jak wyprowadzenie psa. Zapisywanie na indywidualnych kontach (w ramach konkretnych banków czasu) godzin, które podarowało się innym, ma raczej charakter umowy, gdyż często są osoby, które tylko dają swój czas i takie, które głównie korzystają z pomocy (np. osoby przewlekle chore, które nie zawsze mogą się odwzajemnić) [*Leksykon. Bank czasu ...* 2012].

Idea banków czasu powstała w 1980 r. w USA, została szybko podjęta i rozwija się w wielu krajach – oprócz USA także w Chinach, Japonii, Wielkiej Brytanii, Słowacji i w Polsce. Wiele banków czasu powstało jako sąsiedzkie sieci pomocy i wzajemnego świadczenia sobie różnorodnych usług. W tym ujęciu nawiązują one do sieci powiązań w układzie poziomym (którymi są także różne organizacje: sportowe, kulturalne, społeczne, pomocy wzajemnej), sprzyjających rozwojowi społeczno-gospodarczemu, z wykorzystaniem zaufania, kooperacji i zaangażowania. Jednym z najistotniejszych powodów, dla których banki czasu cieszą się coraz większą popularnością, jest sytuacja, że zawsze znajdzie się ktoś, kto potrzebuje czyjejs pomocy, a w systemie „godzina za godzinę” odnaleźć może się każdy. Banki czasu to także doskonała możliwość włączenia społecznego i organizacji pomocy społecznej⁶.

W Polsce popularyzacja banków czasu na szeroką skalę rozpoczęła się w 2004 roku. Od tej pory odnotowywane są różne inicjatywy w tym zakresie, część z nich stabilnie się rozwija, inne po kilku latach zakończyły swoją działalność, szczególnie kiedy kończył się zapal i zaangażowanie głównych ich animatorów. Często bowiem w realiach polskich banki czasu opierają się na określonych, jednostkowych liderach społecznych. Nie bez znaczenia dla rozwoju idei banków czasu w Polsce były także pojawiające się po akcesji do UE inicjatywy grantowe w tym zakresie. Do inicjatyw związanych z bankami czasu w Polsce można zaliczyć m.in:

- program Akademii Rozwoju Filantropii „Czas nawzajem”, który zaowocował utworzeniem sześciu społecznych banków czasu: w Goleniowie, Kutnie, Lesznowoli, Radomiu, Słupsku i Tczewie,
- bank czasu założony w Gdańsku przez bezdomnego i skierowany do bezdomnych,
- banki czasu w wielu miastach, jak np. w Warszawie (przede wszystkim na Ochocie), Poznaniu, Wrocławiu, Zielonej Górze [www.bankiczasu.eco.pl].

⁶ Jednym z projektów w ramach banków czasu podejmującym te wyzwania jest inicjatywa Partnerzy w opiece (Partners in Care), działająca od 1993 r. w Maryland, wykorzystująca czas i energię seniorów do udzielania pomocy i opieki nad innymi seniorami. System przyjęty w ramach tej inicjatywy aktywizuje wszystkich, sprawiając, że czują się potrzebni. Nawet osoby przykute do łóżka mają swoje zadania, np. dzwonienie do innych samotnych osób, żeby sprawdzić, czy nie potrzebują pomocy.

W ramach inicjatyw ekonomii daru zaliczonych do kategorii projekty społeczne wskazano także święta ulic. Wiele z nich powstaje z inicjatywy wolontariuszy, stowarzyszeń sąsiedzkich (przykładowe scharakteryzowano w tab. 3).

Tabela 3. Charakterystyka Stowarzyszenia „Moja Narbutta”

Nazwa inicjatywy	Stowarzyszenie „Moja Narbutta”
Opis przedmiotu działania	Stowarzyszenie „Moja Narbutta” to sąsiedzka organizacja, której celem jest wspieranie życia sąsiedzkiego m.in. poprzez: <ul style="list-style-type: none"> • organizowanie w czerwcu Święta ulicy Narbutta • organizowanie w grudniu wspólnego śpiewania kolęd Kolędowanie na Narbutta • organizowanie wyprzedaży garażowych • popularyzację wiedzy historycznej o ulicy Narbutta
Zasięg (globalny, ogólnopolski, regionalny, lokalny); rok powstania; cykliczność inicjatywy	„Moja Narbutta” to organizacja o zasięgu lokalnym. Powstała w 2009 r. – jak piszą jej współtwórcynie – zaczęło się od spotkań przy herbacie i lampce wina. Najbardziej rozpoznawalną akcją jest cykliczna impreza Święto ulicy Narbutta, odbywająca się od 2010 r. w połowie czerwca (do tej pory miały miejsce trzy edycje). Święto w każdym roku ma nieco inną oprawę i przebieg. Rozpoczyna się od parady, a potem są konkursy (np. gry w bule, scrabble, tańce tanga), wspólne grillowanie (w podwórku jednej z kamienic), kawiarenka (na innym podwórku) itp. Każda z kamienic przygotowuje swoje atrakcje dla gości, otwierając podwórka i podwoje na co dzień niedostępne dla przechodniów
Przejawy ekonomii daru: (kategoria inicjatywy ekonomii daru lub kategoria elementy ekonomii daru)	Stowarzyszenie ulicy Narbutta można uznać za inicjatywę ekonomii daru, ponieważ: <ul style="list-style-type: none"> • stowarzyszenie „Moja Narbutta” opiera się w całości na wolontariacie; założyły go dwie entuzjastki – mieszkanki ulicy Narbutta; do swojej idei w pierwszym roku przekonały 15 osób, a potem stowarzyszenie rozrosło się o kolejne 20 osób • organizowanie święta ulicy to także praca wolontariuszy, lokalny biznes pokrywa koszty wynajęcia sceny, nagród w konkursach itp. • w ramach wyprzedaży garażowych działa także system wymiany różnych przedmiotów z wykorzystaniem zasady rzecz za rzecz, bez określania jej wartości pieniężnej
Aspekty rozwoju zrównoważonego	Stowarzyszenie przyczynia się do wdrażania koncepcji rozwoju zrównoważonego poprzez: <ul style="list-style-type: none"> • budowanie tożsamości lokalnej opartej na wiedzy na temat ulicy (spacery historyczne, architektoniczne), poczucie odpowiedzialności za małą ojczyznę (sprzątanie Skweru Słonimskiego) • propagowanie wspólnego spędzania czasu na powietrzu i z czworonogami • pomnażanie kapitału społecznego, który wpływa na wdrażanie rozwoju zrównoważonego
Wpływ na spójność społeczną	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie sieci sąsiedzkich, ponadto aktywizacja lokalnego biznesu do działań na rzecz całej społeczności • Przeciwdziałanie wykluczeniu z życia miasta osób starszych, których przy ulicy Narbutta mieszka sporo

Źródło: opracowanie własne na podstawie strony domowej inicjatywy: <http://narbutta.pl>, [dostęp: 28.11.2012].

Przejawy ekonomii daru występują przede wszystkim w rzeczywistości wirtualnej, ponieważ dzięki nowoczesnym technologiom wieku cyfrowego koncepcja ta intensywnie się rozwinęła. Jednak inicjatywy z zakresu ekonomii daru można również odnaleźć w świecie realnym (choć z pewnością w mniejszym zakresie). Zaproponowana w niniejszym opracowaniu klasyfikacja inicjatyw ekonomii daru w rzeczywistości na pewno nie obejmuje wszystkich przejawów tej koncepcji, jednak uwzględnia te najbardziej wpisujące się w ideę rozwoju zrównoważonego. Należy jednak podkreślić, że w świecie rzeczywistym ekonomia daru występuje przede wszystkim w połączeniu z działalnością nastawioną na zysk (w mniejszym bądź większym stopniu). Elementy ekonomii daru możemy zidentyfikować w takiej działalności, jak: wioski tematyczne, hostele i pensjonaty oraz spółdzielnie, które mogą być zarówno przedsięwzięciami ekonomii społecznej, jak i komercyjnymi.

5. Podsumowanie

W teoretycznym podejściu do idei rozwoju zrównoważonego można zauważyć ewolucję od wąskiego ujęcia ekologicznego do koncepcji zakładającej równowagę trzech filarów: ekologicznego, społecznego i gospodarczego. Jak wynika z analizy dokumentów strategicznych, w UE coraz częściej stawia się cele związane z włączeniem społecznym. Dlatego też inicjatywy z zakresu ekonomii społecznej i ekonomii daru stają się coraz istotniejszym narzędziem wdrażania rozwoju zrównoważonego, ponieważ ich realizacja wymaga budowania zaufania społecznego, społeczeństwa obywatelskiego, czyli kluczowych elementów skutecznej implementacji rozwoju zrównoważonego.

Człowiek jest jedynym gatunkiem, który stworzył ekonomię, a poprzez wykorzystanie swojej inteligencji wprowadził wymianę wydłużoną w czasie, czyniąc z niej akt altruizmu. Pamiętając, że do ekonomii daru zaliczamy inicjatywy, które z jednej strony cechuje darmowość (wymiana niewzajemna i wydłużona w czasie), a z drugiej – nakierowanie na poprawę jakości życia danej społeczności (lub społeczeństwa), można stwierdzić, że ekonomia daru obejmuje wiele przedsięwzięć zaliczanych do ekonomii społecznej, choć przedsięwzięcia ekonomii społecznej opierają się w dużo mniejszym stopniu na altruizmie. Krytycy ekonomii daru podkreślają, że możliwe jest wymuszenie właściwie dowolnego poziomu szczodrości, nadzór (także badacza) wywiera na ludzi przemożny wpływ, a ponadto na altruistyczne zachowanie człowieka składa się złożony zbiór motywacji, bodźców, norm społecznych, układów odniesienia i doświadczeń, czyli kontekst społeczny. Tak więc, podejmując zachowania altruistyczne nawet wobec swoich bliskich i znajomych, mamy na względzie element strategiczny – czyli dajemy nie tylko dlatego, że chcemy pomagać, ale dlatego, że robi to dobre wrażenie lub też sprawia, że czujemy się dobrze – lub też np. uzyskujemy ulgę podatkową [Sedlacek 2012; Levitt, Dubner 2011].

Nawet jeśli tak jest, to i tak coraz więcej osób odnajduje satysfakcję w robieniu rzeczy, które albo wcale nie są opłacane w rozumieniu dominującej tradycyjnej

gospodarki, albo też przynoszą niewielki zysk przeznaczany na cele rozwoju danych jednostek czy grup. Można wskazać przykłady z realnego świata, które są klasycznymi przykładami ekonomii daru – chyba najpełniejszym jej przejawem są banki czasu. Równocześnie jest wiele działań, które przy powstawaniu czy późniejszym funkcjonowaniu wykorzystują różne elementy ekonomii daru, jak np. wolontariat czy 1% podatku.

Warto zauważyć, że niezmiernie ważnym czynnikiem sprawczym większości inicjatyw związanych z ekonomią społeczną i ekonomią daru jest określony człowiek z wizją i pasją, który staje się motorem wszelkich działań. Równocześnie jest to czasem przyczyną do niepowodzenia w sytuacji, kiedy choroba czy plany życiowe nagle wyłączają lidera-wolontariusza z działania. Wydaje się zatem, iż tematem wymagającym w najbliższym czasie dokładnego zbadania jest rola i forma przywództwa w ekonomii daru – tym bardziej, że rozliczenia typu praca za pracę, oparte na idei rozliczeń stosowanej w bankach czasu, zaczynają się cieszyć coraz większą popularnością⁷.

Jak starano się wykazać, wiele inicjatyw związanych z ekonomią społeczną i ekonomią daru opiera się przede wszystkim na zaufaniu, które staje się swoistym wekslem poręczeniowym. Wydaje się więc, że reorientacja strategii rozwoju zrównoważonego wymagała będzie większego zaangażowania społecznego, a równocześnie sprzyjającego klimatu zaufania społecznego. Tymczasem Polska nie może się poszczycić wysokim wskaźnikiem kapitału społecznego. Jak pokazują wyniki badań *Diagnozy społecznej*, mamy do czynienia nie tylko z niskim wskaźnikiem zaufania, lecz co więcej – w ostatnich latach nie wzrasta odsetek osób, które zgadzają się ze stwierdzeniem, że większości ludzi można ufać (w latach 2009-2011 kształtował się ten wskaźnik na niezmiennym poziomie 13,4%). Wydaje się, że to właśnie niski poziom zaufania społecznego jest najpoważniejszą barierą w implementacji rozwoju zrównoważonego w Polsce. Dotyczy to również podejmowania działań będących przejawami ekonomii społecznej czy ekonomii daru, które z drugiej strony są istotnymi czynnikami budującymi kapitał społeczny.

Literatura

Anderson C., *Za darmo*, Znak, Kraków 2011.

Co to jest ekonomia społeczna?, www.socialeconomy.pl/x/433225;jsessionid=32CBCC746436-FDB17D30F183D31EAEDC [dostęp: 02.10.2012].

Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków. Raport, red. J. Czapiński, T. Panek, www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2011.pdf, s. 272 [dostęp: 14.11.2012].

Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela, 3.3.2010, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna, www.ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf [dostęp: 20.10.2012].

⁷ Na przykład już w całej Barcelonie respektowany jest kredytowy system godzin, w ramach którego można skorzystać z usług fryzjera, dentysty czy wybrać się na lekcje jogi [*Hiszpanie odchodzą od euro ...* 2012].

- Europejski Rok Wolontariatu 2011 – podsumowanie*. BS 12/2012, s. 7-9, www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_012_12.PDF [dostęp: 18.10.2012].
- Hiszpanie odchodzą od euro. Praca nową walutą*, www.forbes.pl/artykuly/sekcje/wydarzenia/hiszpanie-odchodza-od-euro--praca-nowa-waluta,29672,1 [dostęp: 20.10.2012].
- Hofmokl J., *Internet jako nowe dobro wspólne*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- Kościański A., *Rozdroża obywatelskości a zmiany natury społeczeństwa obywatelskiego* [w:] *Zoon Politikon*, 1/2010, Rocznik Naukowy Centrum Badań Społeczności i Polityki Lokalnych Collegium Civitas i Stowarzyszenia CAL nr 1, Warszawa 2010.
- Krótką historią filantropii w Polsce*, www.filantropia.org.pl/files/file/krotka_historia_filantropii.pdf [dostęp: 02.11.2012].
- Leksykon. Bank czasu*, dostęp: www.socialeconomy.pl/x/602958 [dostęp: 01.12.2012].
- Levitt S. D., Dubner S. J., *Superfreakonomia*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2011.
- Magnuszewska J., *Banki Czasu. Jak uczynić naszą społeczność lepszym miejscem do życia i pracy?*, www.eko.org.pl/kropla/30/banki.html [dostęp: 02.12.2012].
- Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce. Teoria i praktyka*, red. J. Hausner, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków 2008.
- Pinchot G., *The Gift Economy*, Context Institute, Summer 1995.
- Rogall H., *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Teoria i praktyka*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2010.
- Rok B., *Odpowiedzialny biznes w nieodpowiedzialnym świecie*, Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa 2004.
- Sedlacek T., *Ekonomia dobra i zła*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2012.
- The Future We Want*, www.sustainabledevelopment.un.org/futurewewant.html [dostęp: 20.11.2012].
- Wilson E.O., *Socjobiologia*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2000.
- www.bankiczasu.eco.pl [dostęp: 03.12.2012].
- Yunus M., *Przedsiębiorstwo społeczne. Kapitalizm dla ludzi*, ConCorda, Warszawa 2011.
- Zaangażowanie społeczne – w organizacjach czy poza nimi?*, <http://civicpedia.ngo.pl/wiadomosc/712688.html> [dostęp: 03.12.2012].

REORIENTATION OF STRATEGIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT – TOWARDS A SOCIAL ECONOMY AND THE GIFT ECONOMY

Summary: Actions for social inclusion and sustainable development, assumed in the Europe 2020 Strategy, are possible by the projects in the field of social economy and the gift economy. This paper presents the results of research analyzing symptoms of the sustainable development in social economy and the gift economy initiatives, also in the context of the Rio +20 Conference arrangements.

Keywords: sustainable development, gift economy, social economy.